

Barcelona per a mi ha estat una ciutat multicultural, no només per la diversitat d'orígens dels seus ciutadans, sinó també pels diferents barris que la conformen. A cada barri es poden trobar empremtes pròpies de les seves històries, del seu passat, i així podem dir que una empremta pròpia del barri de Sant Andreu de Palomar, al districte de Sant Andreu, és la seva coneguda iniciativa associativa.

Quan després de molt temps fora de la ciutat, per motius laborals, vaig tornar a Barcelona, vaig decidir posar-me en marxa amb el meu projecte final de carrera, tenia moltes idees però no en trobava mai cap que fes decidir-me del tot, i aquí tingueren molta importància els meus llargs passeigs pel barri de Sant Andreu de Palomar.

Tenia el propòsit de fer un treball històric, alguna mena d'estudi que pogués quedar dins dels arxius del patrimoni i així vaig trobar la gran col·laboració del meu tutor de projecte, el Senyor Benet Meca Acosta i director de l'APAC, Arxiu del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.

L'Arxiu de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (**APAC**) reuneix Projectes Finals de Carrera d'estudiants de l'*Escola Politècnica Superior d'Edificació de Barcelonade* la Universitat Politècnica de Catalunya (EPSEB-UPC) que estudien a nivell gràfic i històric edificis catalogats per les diferents institucions públiques catalanes.

Vam quedar un dia al departament de l'APAC, a la nostra escola, i li vaig comentar la idea de fer un projecte que parlés d'algun estil arquitectònic del barri de Sant Andreu de Palomar. Li vaig portar una fotografia de la façana de "La Lira", d'estil eclèctic, i vam posar-nos en marxa per trobar més edificis d'aquest estil al barri de Sant Andreu.

Vaig visitar els diferents arxius de la ciutat fins que vaig decidir-me per fer el meu projecte sobre **l'Arquitectura Eclèctica a Sant Andreu de Palomar**, amb tres edificis com a exemple d'aquest estil, el primer s'anomena "**El Progrés**", situat al carrer Pons i Gallarza nº58, el segon s'anomena "**El Siglo**", situat al mateix carrer Pons i Gallarza nº2 i el tercer d'ells, "**La Lira**", situat al carrer Coroleu nº15, tots tres edificis situats al casc antic del mateix barri.

El projecte es basa en un estudi de les façanes d'aquests tres edificis d'estil eclèctic, tres façanes ben diferents però amb combinacions d'estils arquitectònics propis de l'arquitectura eclèctica.

Només dir que, per part meua, desitjo que aquest projecte sigui un petit exemple de la riquesa arquitectònica que hi ha al magnífic barri de Sant Andreu de Palomar, i convidar a tothom, que tingui accés a ell, que hi vagin a descobrir-lo o a redescobrir-lo, les dues formes són del tot vàlides.

INDEX

1.- Introducció al projecte	3
2.- Història del barri de Sant Andreu de Palomar	4
3.- Història de l'arxiu municipal del districte de Sant Andreu	13
4.- Estil eclèctic a Sant Andreu de Palomar i a la ciutat de Barcelona	16
4.1.- Generalitats de l'estil eclèctic.....	16
4.2.- Eclecticisme a Barcelona i a Espanya	18
4.3.- Edificis significatius a Barcelona	21
4.4.- Altres edificis eclèctics al barri de Sant Andreu de Palomar.....	22
5.- "El Progrés"	23
Descripció.....	23
Història	23
6.- "El Siglo"	25
Descripció.....	25
Història	25
7.- "La Lira"	26
Descripció.....	26
Història	27
8.- Fitxa tècnica dels edificis	28
9.- Plànols del projecte (annexe nº1)	29
"El Progrés"	29
"El Siglo"	29
"La Lira"	30
10.- Procés d'aixecament de plànols	31
11.- Reportatge fotogràfic	33
12.- Agraïments	35
13.- Bibliografia d'interès.....	36
14.- Contingut del CD	37
15.- Annexe nº1 Plànols del Projecte.....	38

1.- Introducció al projecte.

Passejar pel barri de Sant Andreu de Palomar, a la ciutat de Barcelona, ofereix sorpreses, et transporta a un passat d'esplendor, de lluita, de societat unida. Passejar pels seus carrers de vianants, per les seves placetes, pel seu mercat, pels seus racons et fa sentir molt bé, allà es respira aire nou, aire d'unió, frescor, somriures, art.

Allà viuen pintors, escriptors, músics, l'art sempre present i, com no podria ser menys, ja que una ciutat es construeix a base d'edificis, hi estan representats molts estils dignes d'estudi, des del modernisme més espectacular a l'industrial més auster però funcional. Dins d'aquests estils, un que em va atreure personalment per a la idea del meu projecte final de carrera, va ser, l'estil eclèctic, i principalment la façana senzilla de l'edifici seu de la coral "**La Lira**" (finals del segle XIX)

En aquest barri abunden les societats culturals, esportives i socials, i d'això fa un barri únic en una ciutat tan i tan extensa.

La primera visita la faig a l'Arxiu Municipal de Districte de Sant Andreu, situat al carrer Segadors nº2 Entresòl. Allà busco informació de tot tipus sobre l'edifici de La Lira, apunts de llibres històrics, fitxes de patrimoni, etc. Descobreixo que la façana de La Lira es d'estil eclèctic i recerco més edificis d'aquest estil al barri de Sant Andreu.

Amb tota aquesta informació, més fotos de la façana actual, estableixo cita amb el Sr. Benet Meca, director de l'APAC, Arxiu de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (EPSEB-UPC), per ultimà la seva disposició a fer-me de director del projecte final de carrera a realitzar. El Sr. Meca, accedeix i m'adreça a buscar més edificis d'aquests estil al mateix barri de Sant Andreu.

Trobo dos edificis més que poden ser del meu interès per realitzar el projecte, "**El Progrés**" (any 1980) i "**El Siglo**" (any 1895), tots dos al mateix barri, i es decideix incloure'ls al projecte "Arquitectura Eclèctica a Sant Andreu de Palomar.

Per buscar més informació d'aquests edificis, visito un altre cop l'Arxiu Municipal de Sant Andreu i l'Arxiu Contemporani de Barcelona, carrer Bisbe Caçador nº4, només trobant dades d'una petita reforma de La Lira de l'any 1936, realitzada pel arquitecte Nil Busquets, però no hi cap mena de referència històrica de l'origen d'aquests edificis.

Parlo amb el Sr. Carles Casals, Tècnic d'Urbanisme del districte de Sant Andreu i em comenta que segurament no hi hagi cap mena d'informació, concreta, sobre els autors d'aquests tres edificis ja que es van perdre molts arxius durant la Setmana Tràgica del 1909.

Contacto amb el propietaris actuals dels edificis i obtinc el permís necessari per poder prendre totes les dades necessàries per realitzar el meu projecte. A ells tampoc els hi consta cap notícia dels autors projectistes dels edificis.

El meu objectiu és fer un estudi de les façanes d'aquests tres edificis per tal de fer més propera la riquesa d'estils arquitectònics del barri de Sant Andreu de Palomar, i en aquest cas, de l'estil eclèctic. La part més important serà l'aixecament gràfic de les façanes, possibles diferències amb el projecte original, estudis dels materials utilitzats i característiques pròpies dins d'un estil arquitectònic molts divers.

2.- Història del barri de Sant Andreu de Palomar.

Per tal d'emmarcar els territoris de l'actual Districte de Sant Andreu en el decurs de la història, farem un breu repàs cronològic de les diverses divisions administratives de la ciutat de Barcelona.

El terme o parròquia de Sant Andreu s'estenia per tot el nord i nord-est del Pla de Barcelona, des de la muralla de la ciutat al marge del riu Besòs. Des de finals del s. X i principis del s. XI trobem Sant Andreu com una parròquia dotada de jurisdicció.

La transformació de l'antiga església de Santa Maria de les Arenes–Santa Maria del Mar– en parròquia a mitjans del segle XI, li prengué a Sant Andreu de Palomar tot el territori situat a migdia de la riera d'Horta, de la travessera al mar. Sant Adrià al segle XII li segregà la marina.

L'any 1310 es defineixen els límits de "l'hort i vinyet" de la ciutat de Barcelona. En aquest territori s'inclouen les parròquies de Barcelona i les foranies de Sant Martí de Provençals, Sant Vicenç de Sarrià, i Santa Maria de Sants.

El 1716, amb el decret de Nova Planta, els poblats del Pla situats fora les muralles de Barcelona se n'independitzaren administrativament i mantingueren només la subjecció religiosa corresponent. És a partir d'ací quan aquests pobles comencen a tenir ajuntaments propis.

El 1811, el Govern General de Catalunya divideix el Principat en corregiments. El subcorregiment de Barcelona es va formar amb "cantons" dels quals corresponien a la ciutat, els de Llevant, Ponent, Migdia, i Tramuntana.

L'any 1845 per una llei orgànica s'unificà la constitució administrativa del municipis de l'Estat. I és el 1847 que trobem la figura dels "alcaldes de barri" com a representants de l'alcalde.

A partir de 1854 comencen a enderrocar-se les muralles de Barcelona i creixen els primers eixamples de la ciutat. El 1878 la ciutat de Barcelona tenia 10 districtes i 53 barris.

Cap a 1880 el municipi de Sant Andreu estava dividit en cinc districtes o barris, que eren: barri del Besòs, Mercadal, Sant Pacià, Estadella i Roquetes.

L'Ajuntament de Barcelona, abans de l'agregació definitiva dels pobles del Pla, ja havia sol·licitat en altres ocasions la seva agregació a la ciutat. La primera vegada fou l'any 1879 i la segona el 1885, fins que s'aconseguí el 20 d'abril de 1897.

El 22 de març de 1949 la ciutat es divideix en 12 districtes, Sant Andreu fou el Districte IX. Aquesta divisió perdurà quasi sense modificacions fins a la nova reestructuració de 1984.

A partir de la Llei Especial del Municipi de Barcelona de 1960, s'encomana a les Juntes Municipals de Districte la relació entre els òrgans superiors de gestió municipal i els ciutadans.

L'any 1979 es produeix la divisió del Districte IX en dos, amb la segregació dels barris de Canyelles, Torre Baró, Ciutat Meridiana, Trinitat Nova, Trinitat Vella, Vallbona, Porta, Guineueta, Torre Llobeta, Congrés, Prosperitat, Verdum, Roquetes, i Ramon Albó, que creen el Districte IX Nord, restant com a IX Sud els barris de Sant Andreu, Sagrera, Navas, Bon Pastor, Baró de Viver.

L'any 1984, s'aprovà la nova divisió territorial de la ciutat, establint-se 10 districtes, amb els noms de Ciutat Vella, Eixample, Sants-Montjuïc, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Gràcia, Horta-Guinardó, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí. Arran d'aquesta nova divisió el Districte de Sant Andreu, recupera els barris de Trinitat Vella i Congrés.

L'any 1986, el 5 de desembre, s'aprovà pel Consell Plenari Municipal les Normes Reguladores de l'Organització del Districte i de la Participació Ciutadana, que donava carta de fe de la voluntat descentralitzadora de l'Ajuntament de Barcelona.

SANT ANDREU DE PALOMAR

La primera notícia escrita, que tenim del lloc que ocupa avui Sant Andreu, data de l'any 992 en un document de permuta d'una heretat, entre Na Mel i l'Abat Otó, on es consigna un lloc anomenat Palomar.

No és fins el 1034 que surten junts els noms de Sant Andreu, patró de la parròquia, i Palomar, formant a partir d'ací el nom de Sant Andreu de Palomar. La parròquia de Sant Andreu fou consagrada l'any 1105, per primera vegada, i destruïda dues vegades pels sarraïns.

L'any 1132 el bisbe Sant Oleguer la consagrà novament. Els límits de Sant Andreu de Palomar anaven del Besòs fins a la Serra de Collserola, i de Montcada al nord, fins a Sant Martí de Provençals cap a migdia. La riera d'Horta era la divisió amb Sant Martí.

La riquesa principal del poble era l'agricultura. Situat a la plana, la terra era fèrtil ja que era terra d'al·luvió dipositada pel riu Besòs en temps prehistòrics. Aquesta plana era de regadiu, regada pel rec Comtal, sèquia que fou construïda pels volts del 954 pel comte Mir, germà de Borrell II, per conduir l'aigua a Barcelona des de Montcada.

El que s'entenia per parròquia a l'Edat Mitjana no era tan sols una divisió eclesial, sinó també administrativa. La primera denominació que trobem de la parròquia de Sant Andreu és en una escriptura de l'any 1004.

Els segles XI, XII, i XIII s'edificaren uns quants casals entorn a l'Església, i s'hi formà el burg al darrera.

Tres segles més tard ja es pot parlar de masies escampades per la demarcació del poble de Sant Andreu de Palomar, propietat d'una classe mitjana organitzada i independent que arrendava o cedia les terres a tracte en condicions que feien bona la formació de masies amb extensos territoris a l'entorn. Aquest arrendaments originaren la pagesia de Sant Andreu.

Al llarg dels anys s'anaren formant els petits carrers a l'entorn del carrer Gran, eix principal i antiga via romana.

El poble de Sant Andreu, amb els seus carrers i un major desenvolupament pel que fa a l'edificació, és obra de la darrereria del segle XVIII i de les primeres dècades del XIX. A finals del segle XIX i principis del segle XX ja trobem a Sant Andreu empreses importants: Fabra i Coats, ENASA o Pegaso, Fàbrica Nacional de Colorants, La Algodonera (Vapor del Rec) i bona quantitat de petites empreses i tallers.

Resum cronològic de la història de Sant Andreu del Palomar.

954.- Construcció del "Rec Comtal" pel Comte Mir, germà de Borrel LL, per moure molins, assegurar el rec i proveir d'aigua a Barcelona.

974.- L'Església de Sant Andreu dóna nom al poble.

992.- Primer document on consta el nom "el Palomar" (Cartulari de St. Cugat del Vallès).

1004.- Primera denominació de la Parròquia de Sant Andreu.

1012.- 30 de novembre: dedicació de la parròquia a l'Apòstol Sant Andreu.

1030.- Es construeix una capella en honor a Sant Marti.

1034.- Apareix per primera vegada el nom de Sant Andrés de Palumbare (el Palomar) (escriptura de venda de sagreres).

1105.- 30 de novembre, consagració de l'església de Sant Andreu, pel bisbe Berenguer.

1115.- Profanació i destrucció de l'Església, fent-la inhabitable, pels almoràvits.

1131.- Es fixen els límits de Sant Andreu.

1132.- 12 de gener, el bisbe Sant Oleguer reconcilia i reconsagra l'Església de Sant Andreu a la seva divina Majestat i a Sant Andreu Apòstol.

1145.- Es remodelen els límits del poble de Sant Andreu, fixats anteriorment.

1441.- Sant Andreu sofreix els saquejos i incendis dels soldats del rei Juan.

1516.- Hi havia a Sant Andreu: 32 masies i 50 cases amb gent dedicada a diferents oficis.

1632.- S'edifica la façana de Sant Andreu.

1640.- Concentració de més de 3.000 camperols i segadors (Guerra dels Segadors "Corpus de Sang"), que surten de la parròquia amb el Crist (anomenat dels Segadors) en manifestació i senyal de protesta (reivindicacions laborals i molestos per les tropes que estaven a Catalunya per culpa de la guerra dels francesos) **contra el** al Virrei, Comte de Santa Coloma.

1687.- "Revolta dels gorretes" provocada per la desconfiança dels pagesos andreuencs pel que fa a Barcelona. Fins el bisbe, qui va intentar parlamentar, fou retingut com a ostatge pels rebels.

1704.- Guerra de Successió. Sant Andreu és escollit com a centre d'operacions.

1705.- Desembarcament entre Montgat i el Besòs de l'arxiduc Carlos i les seves tropes.

1708.- Arriba a Sant Andreu, Isabel Cristiana Bruswick promesa de l'arxiduc Carlos.

1709.- Revisió de la Real Guàrdia Catalana per l'arxiduc Carlos a Sant Andreu.

1714.- Derrota de Catalunya (11 de setembre). Molts andreuencs fugen de les represàlies de Felipe V, perquè es van unir a tal lluita amb molts barcelonins. Sant Andreu es converteix en municipi independent.

1808.- Defensa heroica de molts andreuencs contra les tropes de Napoleó (detenció de Josep Mans).

1823.- (Trienni Liberal). S'ordena que es treguin els sants de les capelles de les façanes de les cases, però l'ordre no es compleix, ja que l'any següent van tornar a manar els conservadors.

1835.- Entre aquest any i 1840 apareixerà una altra fàbrica important a Sant Andreu, prop de les sèquia Comtal: el "Vapor del Rec", oficialment anomenada La Cotonera.

1837.- S'inaugura el nou cementiri municipal.

1839.- S'obre el cementiri de Sant Andreu. Ferran Puig crea la primera fàbrica, nucli dels quals més tard arribarà a se la Fabra i Coats.

1843.- Bombardeig de Sant Andreu amb motiu de la guerra dels centralistes (mostra d'això és una granada incrustada al carrer Sòcrates cantonada amb carrer Sant Andreu).

1844.- S'inaugura la fàbrica de Filatura Fabra (Vapor del Fil).

1845.- 6 de juliol. Revolució de les Cinquenes, uns joves que no volen fer el servei militar es fan forts al campanar de l'Església Parroquial (F. Baliarda és un dels líders, qui es convertirà en bandoler). El Brigadier Fulgosio va manar afusellar dos dels joves.

1850.- Es comença a construir l'actual Església de Sant Andreu de la plaça Orfila, aprofitant material de l'església antiga. Comencen una comunitat (la primera de Catalunya) les religioses de Jesús María.

1854.- Es construeix la línia de ferrocarril a França, que passa per Sant Andreu.

1855.- S'inaugura la línia del tren a Saragossa que passa per Sant Andreu, i per Sabadell-Terrassa-Manresa.

1856.- Arriba el gas a Sant Andreu.

1858.- Es delinea l'avinguda Meridiana. Important eix d'entrada a Barcelona des del nord en l'actualitat.

La sala de Xen i el "Casino Porvenir" comencen la seva activitat social i cultural. Es funda el Centre dels Lluïsos de Sant Andreu. El poeta andreuenc Pons i Gallarza restaura els Jocs Florals.

1863.- 29 d'octubre. El P. Coll funda el convent de religioses dominiques de Sant Andreu, que en 1909 es va salvar de la crema de convents.

1870.- Es crea la Societat Coral La Lira.

1873.- Fundació de "Els nois" del Casinet que més tard serà el "Centre Obrer Instructiu Andreuenc" (Casino Andreuenc). Proclamació de la Primera República. La

Federació local de Sant Andreu compta amb 800 socis. Es canvien els noms religiosos dels carrers. També la Plaça de la Constitució (avui plaça Orfila) se li dóna el nom de Plaça de la República Federal. Antoni Gusart, teixidor, líder obrer, militant del Partit Republicà Federal, i fundador del periòdic "L'Obrer", serà el secretari de l'Ajuntament de Sant Andreu.

1876.- Implantació a Sant Andreu de la Congregació Post-escolar i col·legi de la Sagrada Família del P.Mañanet (Los Padres).

1877.- Urbanització del Passeig de Santa Eulalia, que portarà més tard el nom de Fabra i Puig. S'instal·la el "tramvia de foc" que enllaça Sant Andreu amb Barcelona.

1879.- Es funda la cooperativa de consum "L' Andreuenc".

1881.- El dia del Corpus s'inaugura l'absis, la sagristia, el sagrament, el creuer, el presbiteri, i la cúpula de l'actual Església de Sant Andreu. S'acaba l'Església-convent-escola de les religioses de Jesús Maria (actual parròquia Sant Pacià) començada cap a 1860, obra de l'arquitecte Joan Torras, amb un projecte de sòl de l'arquitecte Antoni Gaudí.

Crisis camperola provocada per l'epidèmia de la fil·loxera en els vinyers, que va provocar grans catàstrofes en Sant Andreu, de tal manera que alguns pagesos van passar a treballar a la fàbrica.

1882.- 9 d'agost. S'esfondra la cúpula de l'església de Sant Andreu ocasionant 7 morts i 11 ferits.

1883.- Fundació del Centre de Contribuents. En 1915 serà la Unió de Contribuents.

1884.- Es fusionen la fàbrica Fabra i la Portabella, naixent així ja com a gran indústria, les Filatures, a Sant Andreu.

1885.- 30 de novembre: s'inaugura la cúpula actual (doble i de 68 metres d'altitud per sobre el nivell del mar) de l'església de Sant Andreu. Fundació de l'Ateneu Obrer i de la societat d'Obrers Auxiliar "L'Estel".

1888.- Fundació del Cercle Catòlic de Sant Josep.

1889.- 5 de març: s'acaba el campanar de l'actual Església de Sant Andreu. Fusió del Lliri i el Centri Familiar Andreuenc per fundar La Llum Andreuena. S'instal·la el telèfon entre l'Ajuntament Andreuenc i el de Barcelona.

1890.- Comença l'activitat del Casino El Progrés.

A la fi de segle, l'actual església de Sant Pacià escola de Jesús i Maria passa a mans dels maristes. Retolació i numeració dels carrers.

1892.- S'inaugura el Centre Català, on es va concentrar el Catalanisme de Sant Andreu.

1893.- Inundació molt greu del Besòs, que va afectar al camp andreuenc, de tal manera que l'alcalde va obrir una subscripció popular d'ajuda als pagesos damnificats.

1896.- Es funda la Germanor mútua de socors Sant Jordi, i la Coral La Rosa, fundada feia poc, s'uneix a la Llum Andreuena.

1897.- Agregació dels pobles forans a la ciutat comtal (entre ells Sant Andreu i també: Gràcia, Sants, Sant Gervasi, Sant Martí de Provençals...)

Es funda el Foment Industrial de tendència conservadora silvelista. Primera biblioteca pública. Prohibició de tirar les aigües brutes als torrents que creuaven Sant Andreu.

1899.- Fundació de la Coral El Ressor de Catalunya i de la Joventut Catòlica.

1900.- Fundació del Centri Popular Catalanista ("Els Catalanistes") que en temps franquista prendrà el nom de Cercle Cultural Español. Es funda també el Casino El Fènix Andreuenc.

1902.- Sant Andreu és definitivament agregat a Barcelona, amb l'aprovació dels andreuencs que veien així que s'acabaria amb la immoralitat comunal. Més tard els Andreuencs van reaccionar i fins i tot van formar una Junta desagregacionista per fer tornar al poble a la independència. Periòdic "Vida Autònoma". El "tramvia de foc" es transforma en elèctric.

1903.- Es fusiona la fàbrica de Filatures Fabra (ja unida a la de Portabella) amb l'empresa anglesa Coats, a través dels germans Roman i Ferran Fabra i Puig, marquesos del Masnou i Alella, i néts del fundador Ferran Puig. Així l'empresa es nomena des de llavors Fabra i Coats.

1904.- Al juliol s'inaugura el campanar de l'Església de Sant Andreu i s'acaba la façana. Periòdic "Autonomia".

1905.- Fundació de la Previsió Obrera.

1907.- Neix el Club de Futbol Sant Andreu amb el nom Zeta.

1908.- Fundació de la Societat de Caçadors Mart i del Centre Tradicionalista del Districte IX i de la Casa del Poble del Districte IX de caire lerrouxista, aquesta.

1909.- Setmana Tràgica (27 i 29 de juliol.) L'Església de Sant Andreu és incendiada, i la dels maristes (actual Sant Pacià) incendiada també i destruïda, passant a ser inservible. També són destruïts el Museu, la Biblioteca, la casa Rectoral de la parròquia de Sant Andreu. José Miguel Baró, de Sant Andreu va ser afusellat, acusat de dirigir l'incendi de l'Església de Sant Andreu. Baró era del Partit Republicà Nacionalista Català.

1910.- 30 de novembre: el mossèn rector de Sant Andreu, D. Marià Casals restaura i fa beneir de nou l'Església. Els maristes deixen el seu convent-església.

1911.- Fusió de l'Avenç i del Esport per fundar el Club Esportiu Sant Andreu.

1916.- Vaga als tallers ferroviaris de la Companyia del Nord, des del 25 de setembre fins al 3 d'Octubre (relacionada amb la vaga ferroviària de tot l'Estat Español del mes de juliol).

1917.- Evolució important de la urbanització en Sant Andreu.

1918.- Fundació de Casal Catòlic.

1920.- Neix Pomells de Joventut (Mn. Clapés). Funcionen a Sant Andreu, en els anys 20: Fomento Andresense, Gremi de Forners, Agrupació de comestibles, Unió d'Ultramars, Paletes, Fusters.

1922.- Neix el servei regular de autoòmnibus. Es funda la Societat de la Festa de Sant Antoni Abad (Els Tres Tombs). Periòdic "L'Estel de Sant Andreu del Palomar". S'inaugura el camp del Fabra, avui del Barça.

1923.- S'inaugura la línia d'autobús de Barcelona-Sant Andreu. Dictadura de Primo de Rivera i repressió de les organitzacions obreres, especialment de la central anarquista CNT, amb certa força a Sant Andreu (fundada en 1910), i del catalanisme, també fortament present al nostre barri. Van ser suprimides les organitzacions: "Pomells de Joventut", "L'Orfeó", l'Eco de Catalunya, el periòdic mensual "Autonomia" del Centre Popular Catalanista, i aquest mateix centre.

1924.- 9 de Març: fundació de la Parròquia de Sant Pacià, després de restaurar-la de la destrucció ocorreguda per la Setmana Tràgica. Periòdic "Informació Andreuena".

1930.- 15 de Novembre: fundació de l'Agrupació Excursionista Muntanya, Avenç Democràtic Republicà. La Unió Patriòtica del Districte IX comença la seva marxa. I el periòdic "L'Andreuenc" que es converteix en "Treball" en el 1933.

1931.- Triomfa la República. Legalització de les organitzacions obreres dels partits polítics, i reconeixement de l'Estat de Catalunya. (A Sant Andreu: Cercle Unió Nacionalista - Estat Català; POUM CNT, Sindicat de Pintures, Sindicat Fabril Tèxtil, Taller de confecció i cistelleria, Unió de Cooperadors de Barcelona).

1933.- Es dona el vot a les dones.

1934.- 16 d'abril: inauguració, a la Plaça dels Palmeres, d'una biblioteca infantil i una guarderia al C/ Sòcrates, per l'alcalde Pi i Sunyer acompanyat de Ventura Gassol (conseller de Cultura) i Josep Dencàs (andreuenc i conseller d'Assistència Social i Sanitat).

1936.- Comença la guerra civil. L'Església de Sant Andreu és incendiada una altra vegada. No així l'Asil, ni Sant Pacià la qual serà convertida en menjador i hospital. (Es formen les Patrulles de Control de les Milícies Antifeixistes).

1937.- Es construeix la Casa Bloc com a exemple d'urbanisme.

1936-1939.- Sant Andreu va estar sempre a la zona republicana. Es canvia el nom de Sant Andreu pel de Harmonia del Palomar. Després de la guerra: repressió franquista sobre les organitzacions obreres, els partits polítics i el catalanisme.

1946-1950.- Es van projectar les parròquies de Jesús María i José (dels Pares de la Sagrada Família) i la de Sant Joan de Mata de la plaça Mn. Clapés.

1954.- Arriba el metro transversal a Sant Andreu. En els anys seixanta es perllongarà fins a Torras i Bages, i en aquests anys també es destruirà la Rambla de Sant Andreu i serà el passeig Fabra i Puig, convertint-la en via ràpida.

1965-1967.- Prolongació del Metro de Fabra i Puig a Torras i Bages, que ocasiona ruïnes i esquerdes en moltes cases i a l'Església Parroquial. Inundacions els anys 1966 i 1969, produint també estralls al barri. Reivindicacions de canalització, asfaltat de carrers.

1969.- Un equip compostat per l'arquitecte Jaume Sanmartí i l'economista Eugeni Giral, guanyen el concurs d'idees per saber què es podria fer amb les dotze hectàrees de la RENFE que hi ha en l'enclavament Meridiana i Fabra i Puig:

equipaments, zones verdes, d'esport. El Pla establí un parc de 5 hectàrees, un equip hospitalari de tres hectàrees i escoles en dues hectàrees.

Octubre: destrucció de la Rambla de Sant Andreu (actual Passeig Fabra i Puig).

1970.- Inauguració del Nou Camp del C.D. Sant Andreu (19 de març).

1971.- Sorgeix l'Associació de Veïns de Sant Andreu, per reivindicar diversos tipus d'equipaments necessaris per al barri. Va participar també en les campanyes per l'amnistia, les llibertats i l'Estatut d'Autonomia, en el 1976. Es funda l'Esplai St. Pacià. Coordinadora d'entitats de Sant Andreu (1972). Reivindicacions escoles, institut.

1973.- Febrer: Conflicte laboral de l'empresa Bas i Cugueró, tèxtil, que produïa articles de confecció venuts sobretot a Maxcali i Ready. La vaga va començar perquè els obrers van protestar pels sous baixos i que moltes vegades no se'ls pagava les primes. En ser acomiadat un obrer, va entrar la policia, que va reprimir la vaga. El cap de personal, anònimament va anar fou també molestament i van ser acomiadats 15 obrers.

1974.- Enderrocament d'edificis per continuar el passeig Fabra i Puig fins a la via (avui 11 de setembre).

1975 - 1983.- Transició democràtica que afecta la legalització dels partits polítics, les organitzacions obreres, l'Estatut, la promoció de la cultura, de l'associacionisme als barris (Sant Andreu té una gran tradició cultural i associativa), ajuntaments democràtics.....Esplais; Associació de la Dona; Casal de la Dona de Sant Andreu, els locals dels partits (PTE, PSUC, ERC, PSC, CiU), Llar del Pensionista (1973).

1977.- Fundació del Ateneu Llibertari de Sant Andreu.

1979.- Primeres eleccions municipals de la democràcia.

1980.- Neix Sant Andreu de Cap a Peus, revista ptaveu de l'Associació de Veïns.

1982.- Un grup d'Andreuencs comencen l'Arxiu Històric al rencet inaugurat Centre Civic, aquest arxiu esdevindrà cinc anys més tard, el Centre d'Estudis Ignasi Iglesias.

1984.- Radio La Paloma comença a emetre. Inici de la gran campanya per recuperar la Rambla.

1986.- Inauguració del parc de la Pegaso, gran reivindicació veïnal de la transició.

1987.- Inici de les obres de Renfe-Meridiana, futur parc de Can Dragó. El juny, massacre terrorista a Hipercor. Inici de la campanya per salvar el Vapro del Rec (Can Fabra).

1988.- Primer Congrés de la Gent de Sant Andreu de Palomar. S'inaugura el Casal d'Avis Bascònia.

1989.- Comença a emetre regularment TV Sant Andreu. Neix la revista Finestrelles.

1991.- Es recuperen les cotxeres d'autobusos, temps a venir es convertiran en SAT.

1992.- Entre les obres olímpiques, s'inaugura la ronda Litoral. Es presenta el còmic que recull la història de Sant Andreu.

1993.- La Maquinista marxa de Sant Andreu i s'instal·la a Santa Perpètua de Mogoda.

1994.- Es recupera la Rambla, després d'una llarga lluita veïnal.

1997.- El 20 d'abril, la Comissió de Sant Andreu Poble organitza la commemoració del centenari de l'annexió. Milers d'andreuencs hi participen abillats d'època.

3.- Història de l'arxiu municipal del districte de Sant Andreu.

ARXIU MUNICIPAL DEL DISTRICTE DE SANT ANDREU

L'Arxiu Municipal del Districte de Sant Andreu forma part de la xarxa d'Arxius Municipals de Districte. Té el seu origen l'any 1982 quan un grup de veïns interessats en la història de Sant Andreu es disposen a recuperar la documentació històrica i a realitzar estudis sobre el passat del barri. A partir del 1988 esdevé un servei de l'administració del districte, que aplega els fons documentals municipals, al costat d'altres fons de procedència privada.

L'Arxiu és l'òrgan especialitzat de l'administració municipal que s'ocupa de la gestió i tractament dels documents que provenen de les oficines municipals del Consell Municipal de Sant Andreu, de facilitar l'accés a la pròpia administració municipal i als ciutadans interessats, a més d'afavorir la difusió dels fons documentals i de la història dels seus barris.

Els fons documentals

La documentació custodiada a l'arxiu està organitzada en diferents fons i col·leccions documentals, el més important pel que fa a volum és el municipal. En aquest trobem des de les actes de l'antic municipi de Sant Andreu de Palomar, corresponents al període 1870-1897, a la documentació de l'antiga Tinència d'Alcaldia 1936-1938, i de la Junta de Districte dels anys 1960-1979. A més, acull i gestiona els documents més contemporanis generats pels diferents òrgans del Consell Municipal en l'exercici de les seves funcions, d'ençà de 1979 fins a l'actualitat.

Custodia també documentació de particulars, entitats i organismes vinculats al territori del districte, com el fons de la Junta de Regants de la Sèquia Comtal i el fons de la Previsió Obrera de Sant Andreu.

L'equipament

Els dipòsits documentals de l'arxiu en els seus inicis estaven repartits en dues dependències: la secció històrica es trobava al dipòsit del carrer Ignasi Iglesias i la secció administrativa estava ubicada a la seu del Consell Municipal de Districte, a la plaça Orfila. Tanmateix des del juny de 2004, data en què es va inaugurar el nou equipament al carrer Segadors, 2, es van unificar els fons documentals. La nova seu s'ubica a la planta entresol de l'edifici Josep Pallach, on hi ha altres serveis municipals.

L'arxiu té una superfície total de 649 metres quadrats, dels quals 368 estan ocupats com a dipòsit documental amb una capacitat de 1.460 ml, és a dir, aproximadament per 11.000 caixes de documentació. La resta de l'espai està destinat a sala de consulta, sala de classificació, oficines i magatzem.

Dades de l'equipament.

Arxiu Municipal del Districte de Sant Andreu
C/ Segadors, 2
Sant Andreu
Telèfon: 932916932

SERVEIS I ACTIVITATS

Consulta dels fons documentals

La consulta és lliure i gratuïta per a tots els majors de 16 anys degudament acreditats. La consulta de documentació està subjecta a la normativa vigent sobre l'accés als documents i, per aquest motiu, alguns documents són d'accés restringit o reservat.

Assessorament i orientació als usuaris

El personal dels centres d'arxiu ofereixen una orientació especialitzada sobre els fons conservats i assessora als usuaris en el procés de recerca i consulta de la documentació del seu interès.

Reproducció de documents

Els centres d'arxiu faciliten als usuaris que ho sol·licitin la reproducció de documents en diferents formats, mitjans i suports, seguint els procediments i aplicant les taxes i els preus públics aprovats.

Préstec de documents

Préstec intern de documentació administrativa als treballadors municipals.

Activitats de difusió

Es col·labora amb d'altres entitats cíviques i culturals, per tal de desenvolupar tasques de difusió, com ara itineraris, publicacions, etc.

Activitats escolars

S'organitzen activitats escolars adreçades al centres educatius del districte.

FONS I COL·LECCIONS – SANT ANDREU

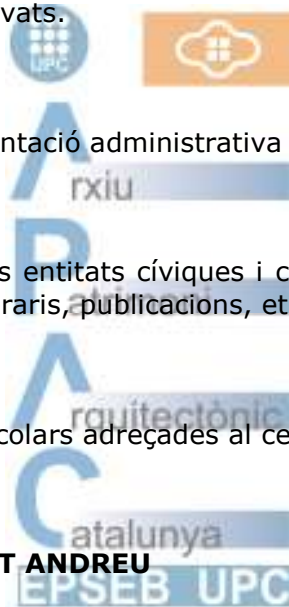
Fons Municipals

Els fons municipals custodiats a l'Arxiu Municipal de Sant Andreu estan formats per la documentació conservada de l'antic municipi de Sant Andreu de Palomar fins a la seva agregació a Barcelona l'any 1897, de l'antiga Tinència d'Alcaldia corresponent als anys 1936-1938, de la Junta de Districte dels anys 1960-1979, i fins a la documentació més contemporània generada per les diferents dependències i òrgans del Consell Municipal en l'exercici de les seves funcions, d'ençà de 1979 fins a l'actualitat.

De l'antic municipi de Sant Andreu de Palomar pràcticament no s'ha conservat cap documentació, suposadament a causa dels diferents avalots que succeïren en la primera meitat del segle XIX durant els quals desaparegué quasi tota la documentació.

Del període de l'antiga Tinència d'Alcaldia resten 3 volums de llibres de quintes dels anys 1936-1938.

També podem trobar documentació generada pels òrgans de govern creats a partir de la Llei Especial de Barcelona de 1960; atesa la poca activitat administrativa

de les Juntes de Districte es conserva molt poca documentació entre 1960 i 1979.

S'inclou en aquest fons la documentació referent a la intervenció municipal de les activitats industrials realitzada per òrgans centrals i que va acompanyar la transferència de funcions als districtes amb la descentralització municipal del 1984. Aquesta documentació està formada principalment per antecedents de llicències d'activitat i inspecció d'obres.

També trobem la documentació del districte generada per les diferents dependències i òrgans del Consell Municipal en l'exercici de les seves funcions, d'ençà de 1979 fins a l'actualitat.

Fons Privats

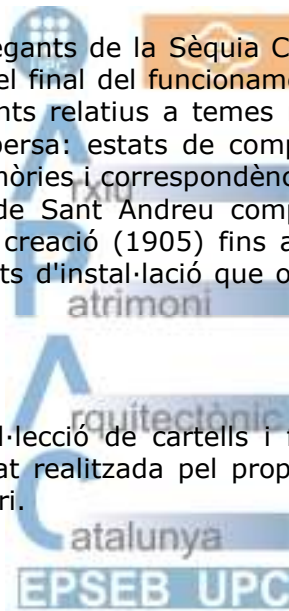
Els fons privats custodiats a l'Arxiu Municipal de Sant Andreu estan formats pels fons patrimonials i institucionals constituïts, es tracta del conjunt de documents ingressats com a conseqüència dels llegats i donacions de persones, institucions o empreses de l'àmbit territorial del Districte. D'aquests fons destaquen el fons de la Junta de Regants de la Sèquia Comtal i el fons de la Previsió Obrera de Sant Andreu.

El fons de la Junta de Regants de la Sèquia Comtal abasta des de 1838 fins a 1985, que pràcticament va ser el final del funcionament organitzat de la Junta, i està format per 47 lligalls d'expedients relatius a temes relacionats amb el regatge, i un bloc de documentació més dispersa: estats de comptes, llibres d'actes de la Junta, actes del Tribunal d'Aigües, memòries i correspondència, entre d'altres.

El fons de la Previsió Obrera de Sant Andreu comprèn la documentació d'aquesta mútua d'obriers des de la seva creació (1905) fins a la seva desaparició (1985). En total, s'han inventariat 68 unitats d'instal·lació que ocupen uns 9,3 metres lineals de documentació.

Col·leccions

L'arxiu disposa d'una col·lecció de cartells i fulletons d'àmbit de districte, la gran majoria de la qual ha estat realitzada pel propi Districte i altres produïdes per associacions i entitats del territori.

4.- Estil eclèctic a Sant Andreu de Palomar i a la ciutat de Barcelona.

4.1.- Generalitats de l'estil eclèctic.

El declivi de l'arquitectura classicista es va iniciar en la primera meitat del S.XIX degut a que el Neoclassicisme del S. XVIII, imposat per l'Acadèmia, limitava la creativitat de l'arquitecte a les normes clàssiques.

La major ambició del segle va ser la de crear un estil. Serà l'eclecticisme historicista el que trenqui el rígid esquema acadèmic permetent la creativitat i llibertat compositiva. El mateix terme eclecticisme (del grec eklego, escollir), defineix l'actitud de compaginar diferents estils històrics. Un revival carregat de connotacions moralitzadores a la recerca del model ideal.

Diferents motius van impulsar aquesta nova actitud. D'una banda, l'interès sorgit entorn de l'arqueologia; per una altra, la desconfiança del Romanticisme cap a la raó i amb això cap a l'estil clàssic, la qual, associada a la idea de racionalitat, va donar pas a l'interès per les arquitectures medievals que trencaven el cànon del classicisme. I finalment, el projecte de l'Imperi Napoleònic d'ocupar Europa i estendre l'estil clàssic, com a conseqüència, va contribuir a l'aparició de sentiments nacionalistes en tots els països ocupats que van incitar a la cerca d'estils autòctons.

En 1845 els revivals gaudien d'una gran difusió. El neogòtic i el neoromànic es van preferir en les construccions religioses, el classicisme en els edificis oficials i bancaris, el neogipci es va emprar en arquitectura funerària i el neoàrab, neoturc o neohindú en arquitectures pintoresques o fantàstiques.

Una peculiaritat dels revivals va ser la possibilitat de triar aquella opció que a gust de l'arquitecte millor s'adaptés a les seves finalitats, podent construir alhora en diversos estils sense aparents problemes de coherència estilística. No cal oblidar que en la formació i desenvolupament d'aquests estils medievals està sempre present la necessitat de crear alguna cosa nova, un estil modern. Per això també van aprofitar les troballes tecnològiques de la societat industrial i de l'arquitectura del ferro.

A França trobem interessants realitzacions i exemples de l'eclecticisme. Un exemple d'arquitectura religiosa és Notre Dame de Lorette (1823-36) de L. H. Lebas. L'aspecte exterior és el d'un temple amb pòrtic tetraestil d'ordre corinti, mentre que l'interior amb cinc naus recorda les basíliques paleocristianes.

A més d'un eclecticisme de caràcter historicista, més o menys fonamentat en el coneixement del passat, als edificis construïts durant l'expansió de les ciutats europees i americanes entorn del canvi de segle, els elements formals dels estils del passat, tals com a columnes, pilars, arcs, frontons, etc., es van manejar de manera arbitrària, a capritx de l'arquitecte, sobretot pel que fa a la grandària i a la combinació d'aquests motius. Un dels millors exemples és l'Òpera de París (1861-1874) de Charles Garnier (1825-1898), que constitueix un model àmpliament imitat per tota l'arquitectura oficial i representativa.

En aquest corrent es detecta certa dualitat estètica entre els desitjos d'esplendor i luxe de la burgesia, visibles als edificis més representatius de la ciutat, o de diverses institucions. En ells es tractava d'oferir una imatge monumental, però la utilització dels nous materials arquitectònics era pensada per enginyers, mentre que la labor de l'arquitecte es limitava a rematar l'aparença de l'edifici. Potser sigui en les estacions de ferrocarril que, juntament amb els grans magatzems i galeries comercials, són els «temples moderns», on es pot analitzar millor aquesta coexistència.

D'alguna manera, tota arquitectura de caràcter historicista és eclèctica, ja que sempre apareix un mecanisme d'adaptació d'algun aspecte de la història en l'elaboració de l'arquitecte.

Durant el segle XIX, l'arquitecte actua corregint la història, adaptant l'arquitectura d'aquell temps al moment en el que viu l'autor. En general, els projectes d'aquest segle obeeixen a una òptica eclèctica, i és aquesta òptica la que propicia que una obra de l'antiguitat clàssica o de l'Edat Mitjana no pugui ser confosa amb una altra elaborada en el XIX, per molt que hagi pres com a referència elements clàssics o medievals.

L'adaptació que realitza l'arquitecte s'efectua d'una manera evident en les restauracions que es succeeixen en aquest període, però també és palpable en la gènesi de nous projectes.

No s'ha d'oblidar que des del punt de vista en el qual tot pensament procedeix en algun aspecte d'una idea anterior, tota nova proposta és eclèctica; mai hi ha alguna cosa radicalment nova. Això succeeix especialment pel que fa a l'arquitectura, ja que és una de les Belles Arts més deutores de les troballes prèvies. Els problemes d'índole mecànica i constructiva han definit el desenvolupament de la història de l'arquitectura. Les solucions estructurals i / o decoratives d'un edifici aprofiten sempre troballes presents en altres espais o temps, i això constitueix en gran part la riquesa de l'arquitectura. Per això, l'Acadèmia, en intentar taponar els transvasaments de conductes amb altres apreciacions arquitectòniques, va arribar en els primers anys del segle XIX a estrènyer la inventiva en els edificis nous. En realitat, aquesta dimensió eclèctica de l'arquitectura afecta tota aquesta categoria de les Belles Arts i, no obstant això, hi ha un moviment pròpiament anomenat eclèctic al XIX, un segon eclecticisme que posseeix pròpia personalitat com pot passar amb el Renaixement o el Barroc, i que ofereix a la nostra arquitectura els fruits més importants del segle.

Aquest Eclecticisme, amb majúscules, s'alimenta de múltiples fonts, aprofita troballes tecnològiques de la societat industrial, com les provinents del desenvolupament de l'arquitectura del ferro, barreja la inspiració de diferents estils històrics i utilitza la combinació de motius de diferents procedències, estratègies compositives que condueixen a les obres més imaginatives i fresques o als fracassos més estrepitosos del segle.

El ventall de possibilitats creatives s'amplia al màxim. A l'ús de noves tecnologies i vells temes arquitectònics s'uneix la integració d'altres arts en el marc

arquitectònic. La seva sensibilitat al color, el desenvolupament de l'arquitectura interior i decorativa, la integració d'escultures i elements d'arts i oficis, va fer de l'arquitectura eclèctica un exemple d'una nova brisa alliberadora, tot i que sovint s'ha acusat a l'eclecticisme de fomentar només la simple aparença. José Caveda, que ja a mitjans de segle havia destacat amb el seu llibre Assaig Històric de l'Arquitectura, utilitzaria en les seves memòries, ja cap al 1867, el terme "eclèctic" relacionat amb l'arquitectura.

Caveda explicava que aquesta havia evolucionat des de posicions intolerants i exclusives a altres més lliures i eclèctiques. El caràcter d'aquesta nova arquitectura, segons Caveda, era no tenir-ne cap, era la seva vaguetat i confusió d'estils, era la seva forma de barrejar-los en una dimensió heterogènia sorprenent, encara que sense satisfer la imaginació ni el bon sentit.

Les primeres llibertats polítiques que van arribar amb la mort de Ferran VII van posar els fonaments del que seria el desenvolupament de l'eclecticisme al llarg de l'últim terç del segle XIX. D'aquesta manera, un conjunt d'edificis destacarien pel fet de pertànyer a una nova via, una via que aportava construccions mai vistes amb anterioritat, en les quals es podien reconèixer detalls anteriors cronològicament però mai combinats en una mateixa obra.

Així passaria amb obres senyeres com l'Òpera de París o el Palau de Justícia de Brussel·les. A més, l'adveniment de l'estil eclèctic va suposar la seva acceptació com l'estil que havia exercitar-se, tot esperant que aparegués messiànicament un altre, que fos el veritable estil del segle. La incertesa i la manca d'orientació en aquest segle portaven a pensar encara en un estil que unifiqués una societat que cada vegada es fragmentava més i es tornava més complexa.

4.2.- Eclecticisme a Barcelona i a Espanya.

El 1882 Rada i Delgado defensa aquesta idea. En un discurs per l'Acadèmia de Sant Fernando, accepta d'una manera pessimista la confusió de l'eclecticisme arquitectònic, i defensa la idea que es tracta de l'entorn previ perquè, amb el transcurs del temps, l'eclecticisme signifiqui una transició cap a un estil propi i original.

Més enllà que s'aconseguís arribar a aquesta hipòtesi d'estil, el compàs d'espera que va ser l'eclecticisme arquitectònic proporcionava certs avantatges que la simple recreació historicista no aportava. La llibertat d'escala de l'eclecticisme era un gran avantatge que ni el medievalisme ni la tradició clàssica possibilitaven. Les relacions de proporcions dels nous temes arquitectònics adaptats a la ciutat no es podrien haver adaptat als vells estils. Per aquest motiu l'eclecticisme fou posat en pràctica a les cases de renda dels eixamples urbans, en arquitectura domèstica i industrial, en edificis públics institucionals, en hospitals, mercats, estacions i una infinitat de construccions que, si s'haguessin instal·lat a proporcions clàssiques o medievals, haguessin distorsionat qualsevol nova visió de la ciutat o qualsevol vella idea dels estils antics.

L'origen de tot aquest alliberament arquitectònic es remunta a les pràctiques dissenyadores de l'Escola d'Arquitectura. La primera generació important seria la de 1850, que des de Madrid o des de Barcelona (amb una escola que va començar a funcionar el 1875) elaboraria el més ressenyable d'aquest eclecticisme en els darrers vint anys del s.XIX.

En molts casos, serien autors que s'havien alimentat d'interessos historicistes. Destaquen en aquesta generació noms com els de Velázquez Bosco, Rodríguez Ayuso, Repullés i Vargas, Gaudí, Antoni Martorell, Mérida, Domènech,

etc. Una segona generació més tardana estaria compromesa amb modernismes, nacionalismes i regionalismes, i es componia d'homes nascuts al voltant de 1870 o 1875. Les obres d'aquesta segona generació penetrarien, seguint la línia eclèctica encara, al segle XX. Entre ells es trobaven Beltrí, Cerdán, Estanga, Martínez de Ubago, Puig i Cadafalch, Moncunill, Rubió, Alejandro Soler, Aníbal González, etc. Molts d'ells, arquitectes municipals i provincials, acabarien identificant-se amb el caràcter de l'arquitectura local en la qual treballaven, construint edificis que formaven part de projectes d'eixamples urbanístics.

L'Exposició Universal de Barcelona (1888) va significar la plasmació d'un ric conjunt d'arquitectura eclèctica, apartada del mer historicisme, que buscava una aparença nova i moderna en l'entorn espanyol. Encara que la major part dels seus edificis s'han perdut, es conserven l'**Arc de Triomf** de Vilaseca i Casanovas (1848-1910) o el **Cafè Restaurant de Domènech** (avui **Museu de Zoologia**). En aquesta obra de Lluís Domènech (1850-1923) s'observa una convivència de materials tradicionals amb el ferro, resolta amb noves relacions de formes, colors i llums; evoca en aquest edifici un castell medieval, amb merlets i torrasses cantoneres.

Domènech també va crear el desaparegut Hotel Internacional. Les velles fotografies que es conserven són testimonis d'una estructura aparatosa i complexa. A aquest arquitecte també s'ha de l'edifici en què s'ubica en l'actualitat la Fundació Tàpies, i que era amb anterioritat la seu de l'editorial Montaner i Simón (1879). La façana d'aquesta construcció mostra una utilització del totxo, constant en Domènech, que fa que s'hagi associat a l'ús no historicista del mudèjar. Altres aspectes d'aquest edifici han provocat que s'hagi qualificat com premodernista.

L'Arc de Triomf de Vilaseca servia per rebre als visitants que acudien al recinte firal. L'heterogeneïtat d'elements decoratius s'ajusten bé i es mostren reminiscències d'estil que provenen del món romà. També es va construir per a l'ocasió una espectacular cascada al parc de la Ciutadella, obra de Josep Fontseré i Mestres. A part de les obres realitzades en ocasió de l'Exposició Universal de Barcelona, les edificacions que obeeixen a principis eclèctics responen a temes arquitectònics que neixen al segle XIX o que manifesten un auge en aquests anys: construccions de caràcter institucional com diputacions, ajuntaments i ministeris, estacions, mercats, teatres, casinos, escoles, edificis de caràcter cultural, bancs i altres edificis que allotjaven el moviment borsari, escenografies teatrals, quioscos de música, etc. Edificis de caràcter administratiu: Diputacions, Ajuntaments i ministeris.

L'eclecticisme es va materialitzar amb especial força en edificis institucionals. Aquest estil podia proporcionar una imatge renovadora del poder, al mateix temps que mostrar la seva puixança. En l'entorn madrileny va destacar la figura de Ricardo Velázquez Bosco, un arquitecte que va realitzar el remarcable edifici del Ministeri de Foment (1892), avui d'Agricultura.

En aquest edifici, Velázquez Bosco exhibeix una gran erudició, amb cites tant al passat com a l'arquitectura francesa del moment, amb l'estructuració de patis coberts per estructures de ferro i vidre. Les seves plantes es lliguen a través d'una escala principal, coberta amb una volta que serveix també de suport pictòric. L'encert d'aquest edifici és el de la convivència d'imatges molt diverses en un mateix entorn, el que proporciona trets d'espectacularitat a l'interior i a l'exterior. Però Velázquez Bosco no es serveix d'exageracions, sinó d'un equilibri estilístic i d'un ús de l'escala que unifica tot l'edifici. Així passa també en un altre edifici del mateix autor, l'Escola de Mines de Madrid (1893), en la qual s'aconsegueix un dels màxims exponents arquitectònics entre Villanueva i Gaudí.

En el context eclèctic a Barcelona destaca l'emfatització de la funció de l'edifici a través de les línies arquitectòniques. El Palau de Justícia de la ciutat comtal, realitzat entre 1887 i 1898 per Sagnier i Josep Domènech i Estapà (1858-1917) mostra una planta rectangular. Les seves cantonades estan rematades per quatre torres, i dues més flanquegen la portada principal.

Altres Palaus de Justícia més discrets són el de Pamplona, realitzat per Julián Arteaga (1890) i el de Burgos, realitzat per David Ruiz Jareño (1882). Les Diputacions són un dels tipus d'edificis que més es construeixen en aquest període. El més habitual és utilitzar un llenguatge retòric, aparatós i grandios. A Jaén, Jorge Porrúa, alineat amb cert gust francès, comença a construir la Diputació el 1875. A Sant Sebastià, Luis Aladrén i Adolfo Morales dels Rius s'encarregaran de la Diputació de Guipúscoa, entre 1880 i 1885, que mostra una esplèndida balconada. El mateix Aladrén s'encarregaria a partir de 1892 d'un projecte sumptuós i recarregat, com és el de la Diputació de Biscaia a Bilbao.

Tots els materials que apareixen en aquestes dues diputacions accentuen l'interès artístic per aquests edificis. L'èmfasi en l'exposició de les riqueses farà que aquests edificis segueixin la línia del gust de l'art francès del Segon Imperi. El caràcter palatí de les diputacions provincials es devia al fet que es volia subratllar la importància social i econòmica de la seva circumscripció. En algunes ocasions els edificis estaven per sobre de les possibilitats econòmiques de la província, però la rivalitat que es va arribar a establir entre elles justifica sovint el llenguatge que utilitzaven.

Més severa i moderada és la Diputació d'Astúries a Oviedo, realitzada entre 1900 i 1910 per Nicolás García Rivero (1853-1913) i, també, mostra el gust imperant en edificis francesos contemporanis. Les diputacions de Burgos, Toledo i Pontevedra no s'associen a la rivalitat i a pretensions constructives. Ben al contrari, la Diputació de Burgos, obra de Luis Villanueva i Ángel Calleja, és un edifici modest i moderat. La de Toledo, deguda a Agustín Ortiz de Villajos i construïda a partir de 1882, conserva la seva façana, després d'una gairebé completa remodelació interior. En aquesta façana hi ha alguna cosa del purisme toledà del segle XVI d'Alonso Covarrubias. La Diputació de Pontevedra, obra de Domingo Rodríguez Sesmero i el seu fill Alejandro, revela, en contraposició amb altres exemples contemporanis, una simplicitat i discreció en els seus elements constructius poc usuals.

Els ajuntaments també van mostrar en els seus edificis un compromís com a símbol de la localitat i competitivitat entre diverses ciutats. A l'Ajuntament de La Corunya, de Pedro Mariño (1901), s'observen unes ostentoses rematades que, encara que construïdes més tard, mostren un efectisme final útil per entrar en el joc de la competència entre les ciutats. La plaça porticada de Maria Pita fa d'entorn a la seva façana, com si es tractés d'una gran escenografia. L'emplaçament al centre de la plaça beneficia la contemplació de la seva complexa façana, amb dues torres laterals i una central, emmarcada a la perfecció. Els interiors de l'edifici continuen el mateix tarannà que l'exterior. El seu balcó municipal s'entén gairebé com un arc triomfal i sobre ell,

un àtic adornat de figures al·legòriques, amb l'escut de la ciutat i la torre del rellotge proporcionen els elements necessaris per posar en evidència els elements que donen mèrits a l'edifici i, per tant, a la mateixa localitat.

El projecte de l'ajuntament de Cartagena és també interessant. El seu eclecticisme al marge de la història es contradiu amb les posicions del seu autor, l'arquitecte municipal Tomás Rico, i amb les manifestacions de les crítiques del moment, que pretenen justificar l'estil utilitzat quan, en realitat es tracta d'una conjunció més enllà de tot renaixement de l'espanyol. Les seves formes vigoroses aporten a aquest edifici la sensació de molt carregat. Les obres en altres ajuntaments, com els de Màlaga, València o Bilbao, es veurien reforçades per manifestacions en el mateix sentit. L'ajuntament de Bilbao, obra de Joaquín Rucoba, va ser realitzat entre 1884 i 1891. El de Valladolid va iniciar la seva construcció a partir de 1898 segons la traça d'Enrique Repullés i Vargas. Es va disposar al centre de la plaça Major de la ciutat, si bé és veritat que no s'aconsegueix una bona harmonització entre les torres laterals, gruixudes i baixes, amb la torre del rellotge.

4.3.- Edificis significatius a Barcelona.

Arc del Triomf. (Vilaseca i Casanovas).

Cafè Restaurant. (avui museu de Zoologic) (Lluís Domènech).

Hotel Internacional. (Lluís Domènech). (*Desaparegut*)

Palau de Justícia de Barcelona. (Lluís Sagnier i Josep Domènech i Estapà).

4.4.- Altres edificis eclèctics al barri de Sant Andreu de Palomar.

Torre de l'aigua. (any 1910)(Passeig Fabra i Puig nº98).

5.- "El Progrés".

- Descripció.

El Casal Catòlic, antic casino "El Progrés", està situat al carrer Pons i Gallarza nº58 del barri de Sant Andreu de Palomar. Ocupa l'illa que determinen els carrers Jorba i Cabrera.

Segons las fitxes del "Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i catàleg del districte 9, es una edifici d'estil eclèctic, de finals del segle XIX, concretament de l'any 1890. Es un edifici de planta baixa més dues plantes pis i coberta.

La façana principal al carrer de Pons i Gallarza, de factura academicista, té una composició simètrica amb un ritme d'obertures verticals que reforça la seva centralitat amb el canvi d'emmarcament de la balconada central i el frontó de punt rodó que corona l'edifici. Actualment consta la data del 1919, inscrita a la façana, data de quan el Casal Catòlic va començar la seva activitat.

Les balconeres contenen guardapols de línies classicistes i el paraments es tracten amb estucs llisos filetejats. Les restes de les façanes que donen al carrer Jorba i Cabrera, no tenen cap interès especial en el seu tractament.

- Història.

CASINO EL PROGRÉS (Ocupació anterior de l'edifici).

Nasqué d'una disidència entre els socis del "Casino Andrenense" an 1890. S'establí al carrer Pons i Gallarza, en un local que s'arranjà d'una part de l'edifici de l'antiga fàbrica de teixits del senyor Vilardell.

Tenia biblioteca, secretaria, i un gran cafè, además de l'hostatge per al conserge.

Anys enrera aquesta societat ocupava tot el grandios edifici on hi lluí una formosa sala de ball. Al 1926 fou adquirit pel Casal Catòlic.

CASAL CATÒLIC (Ocupació actual).

A l'any 1918, un recto de la parròquia de Sant Andreu va aglutinar el seu entorn un bon nucli de persones que, no estant d'acord amb l'estil del centre dels Lluïsos, van decidir crear un nou centre.

Amb una total independència de la parròquia, la nova entitat es situa al Centre de Pagesos. El manteniment anava totalment a càrrec dels socis. El primer president en fou el senyor Ribó, i el director de l'entitat era el rector de la parròquia, Mn. Salvador Ester, que posteriorment rebé el nom de consiliari.

El reglament del "Casal" fou aprovat pes les autoritats competents a mitjans de febrer de 1919, naixia així legalment, i, per tant, amb personal jurídica.

Després de molts treballs, cavil·lacions i alguns contratemps, pogueren efectuar la compra de l'actual immoble del carrer de Pons i Gallarza, antic local del "Casino el Progrés", amb les operacions de crèdit fetes amb la garantia de les firmes d'algunes personalitats.

Retornades aquelles quantitats, es formà una hipoteca a favor de la "Caixa de Pensions per a la Vellesa i Estalvi". L'escriptura de la compra (19.000 duros), es firma el 23 d'abril de 1920, però no es pogué ocupar tot el local, "El Progrés" ocupà una part, fins el 1926, que finí el contracte d'arrendament que tenien.

El Casal va néixer amb l'objectiu de "treballar col·lectivament pel perfeccionament moral i material de la classe obrera a través de l'esbarjo i la cultura", segons el rector de la parròquia.

Amb una massa social molt activa i important, el Casal continua sent l'entitat aglutinadora d'andreuencs de la més diversa franja d'edat.

L'entitat posseeix una esplèndida sala de cafè i un magnífic teatre.

Ha estat la primera entitat de Sant Andreu, i potser de Barcelona, que va començar a introduir el teatre mixt. De les entitats poc o molt vinculades a l'Església, és la que té una imatge més oberta i popular.

Imatge antiga. (any 1919)

Imatge actual. (any 2012)

Permis per poder prendre dades per la redacció d'aquest projecte.

6.- "El Siglo".

- *Descripció.*

L'edifici anomenat "El Siglo", està situat al carrer Pons i Gallarza nº2 del barri de Sant Andreu de Palomar, cantonada amb el cèntric carrer Gran de Sant Andreu.

Segons las fitxes del "Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i catàleg del districte 9, es una edifici d'estil eclèctic, de finals del segle XIX, concretament de l'any 1895.

Es un edifici de planta baixa i dues plantes. La seva planta baixa es destina completament a l'activitat comercial, establint-se originàriament els magatzems "El Siglo".

La façana principal s'estén sobre el carrer Pons i Gallarza on es troba el seu portal d'accés que conjuntament amb el frontó de coronament reforça l'eix de composició. Aquesta segueix un mòdul ritmat de balconeres decorades amb elements classicistes i balcons de ferro de forja, on els del primer pis s'unifiquen a partir de l'eix de composició que es manté alliberat per dues lesenes a manera de pilastres que perllonguen fins el frontó de coronament. Aquestes es repeteixen a la cantonada amb la façana del carrer Gran de Sant Andreu i en els límits de les mitjanes de l'edifici.

- *Història.*

Després de molta recerca d'informació, lamentablement, i com a molts dels edificis de Sant Andreu, no hi consta cap mena d'informació històrica d'aquest edifici. La setmana tràgica de l'any 1909 va provocar la pèrdua de molta informació valuosa.

Façana actual (any 2012).

7.- "La Lira".

- *Descripció.*

L'edifici "La Lira", esta situat al carrer Coroleu nº15 del barri de Sant Andreu de Palomar.

Segons las fitxes del "Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i catàleg del districte 9, es una edifici d'estil eclèctic, de finals del segle XIX, aproximadament de l'any 1890.

Es un edifici de planta baixa i planta pis entre mitgeres, ocupant una parcel.la doble de casa de cos. Resol la seva façana principal amb una composició simètrica, on el seu eix s'obra la porta del local i el corona un frontó a nivell de terrat. S'emfatitza la façana amb una balconada correguda, més prominent a la part central on es col.loca un pal de bandera.

El seu tractament es a base de paredat comú als murs i relleus de maó vist al voltant de les obertures i lesenes laterals. El relleus de maó donen una sensació confusa de façana inacabada, ja pot sembla que li manquen els estucs previstos, però donant-li una pròpia identitat de combinacions d'estil de l'arquitectura eclèctica.

Façana actual (any 2012).

- *Història.*

El fet de trobar-se uns quants homes conscients que el que mancava a Catalunya era la cultura, fou el punt de partida que va promoure el naixement de centres i d'ateneus populars. Així fou com nasqué, l'any 1870, la Societat Coral La Lira.

L'edifici va ésser aixecat gràcies a l'esforç dels socis fundadors: el fuster, el paleta, i tots els qui no tenien cap feina apresada hi portaven el material de la riera. Es feien entre ells esmorzars de 25 cèntims.

Els primers estatuts, que, evidentment, han sofert moltes modificacions, tenien com a objectiu primordial el "cant", fer vetllades musicals i literàries i promoure conferències.

L'entitat sempre s'ha significat pel seu apoliticisme. Hi ha, però, una cosa que roman introntollable: el catalanisme.

A la postguerra ens van prendre el penó i la senyera, i va haver-hi intents reals d'absorció pel "Movimiento". Però això no fou possible, entre altres causes per la influència de gent de dreta de Sant Andreu que havien tingut avant-passats socis de la Lira.

Un fet molt important de la Societat ha estat l'ajuda i la germanor entre tots el socis. L'any 1895, durant la guerra de Cuba, l'ajuda dels socis a les famílies que hi tenien el marit o un familiar fou molt efectiva, segons consta en un document que encara es guarda a l'entitat.

Sempre ha estat molt de barri i al servei del barri. Precisament la Lira ha estat la mare de moltes entitats que ara tenen una vida pròpia. També ha acollit moltes associacions, donant-los empara en temps difícils. Per exemple, el Club Esportiu Sant Andreu han tingut la seu social a La Lira fins a l'any 1970. Així mateix, la Societat de Caçadors de Sant Andreu hi va néixer, i l'Agrupació Excursionista Muntanya, també.

L'any 1974 va jugar un paper molt important en l'organització de l'homenatge a Ignasi Iglésias, cedint els seus locals per a l'exposició retrospectiva de l'obra de l'insigne poeta del poble.

Avui en dia, es seu de diferents societats que tenen con a seu pròpia el locals de l'edifici de La Lira.

També es desconeix l'arquitecte autor d'aquest edifici, trobant a l'arxiu administratiu de Barcelona, només una reforma de l'any 1936 per part de l'arquitecte N. Tusquets.

8.- Fitxa tècnica dels edificis.

El Progrés.

- Localització. C/ Pons i Gallarza nº58
- Arquitecte. Desconegut
- Promotor. Teixits Vilardell
- Any de construcció. Apróx. 1890
- Actual Propietari. Casal Catòlic de Sant Andreu
- Ús original i actual. Cultural recreatiu.
- Descripció. Planta baixa i dues plantes pis.

El Siglo.

- Localització. C/ Pons i Gallarza nº2
- Arquitecte. Desconegut
- Promotor. Magatzem "El Siglo"
- Any de construcció. Apróx. 1895
- Actual Propietari. Propietaris anònims.
- Ús original i actual. Magatzem a planta baixa i residencial a les plantes pis.
- Descripció. Planta baixa i dues plantes pis.

La Lira.

- Localització. C/ Coroleu nº15
- Arquitecte. Desconegut
- Promotor. Societat Coral La Lira
- Any de construcció. Apróx. 1890
- Actual Propietari. Societat Coral La Lira
- Ús original i actual. Cultural recreatiu.
- Descripció. Planta baixa i planta pis.

9.- Plànols del projecte. (annexe nº1)

- "El Progrés".

- 01 01 Emplaçament
- 01 02 Situació
- 01 03 Planta Baixa Distribució
- 01 04 Planta Baixa Cotes
- 01 05 Planta Primera Distribució
- 01 06 Planta Primera Cotes
- 01 07 Planta Segona Distribució
- 01 08 Planta Segona Cotes
- 01 09 Planta Coberta Distribució
- 01 10 Planta Coberta Cotes
- 01 11 Secció AA'
- 01 12 Secció AA' Cotes
- 01 13 Secció BB'
- 01 14 Secció BB' Cotes
- 01 15 Façana Pons i Gallarza
- 01 16 Façana Jorba
- 01 17 Façana Cabrera (distribució i cotes)
- 01 18 Façana Pons i Gallarza Cotes
- 01 19 Façana Jorba Cotes
- 01 20 Detall Façana Pons i Gallarza
- 01 21 Detalls fotogràfics

- "El Siglo".

- 02 01 Emplaçament
- 02 02 Situació
- 02 03 Planta Baixa Distribució
- 02 04 Planta Baixa Cotes
- 02 05 Planta Primera Distribució
- 02 06 Planta Primera Cotes
- 02 07 Planta Segona Distribució
- 02 08 Planta Segona Cotes
- 02 09 Planta Terrat Distribució
- 02 10 Planta Terrat Cotes
- 02 11 Planta Coberta Distribució
- 02 12 Planta Coberta Cotes
- 02 13 Secció AA'
- 02 14 Secció AA' Cotes
- 02 15 Secció BB'
- 02 16 Secció CC'
- 02 17 Secció BB' i CC' Cotes
- 02 18 Façana Pons i Gallarza
- 02 19 Façana Pons i Gallarza Fotografies
- 02 20 Façana Pons i Gallarza Cotes
- 02 21 Façana Gran de Sant Andreu (distribució i cotes)
- 02 22 Façana Gran de Sant Andreu Fotografies
- 02 23 Detall Façana Pons i Gallarza
- 02 24 Detalls Façana

- "La Lira".

- 03 01 Emplaçament
- 03 02 Situació
- 03 03 Planta Baixa Distribució
- 03 04 Planta Baixa Cotes
- 03 05 Planta Primera Distribució
- 03 06 Planta Primera Cotes
- 03 07 Planta Altell Distribució
- 03 08 Planta Altell Cotes
- 03 09 Planta Coberta Distribució
- 03 10 Planta Coberta Cotes
- 03 11 Secció AA'
- 03 12 Secció AA' Cotes
- 03 13 Secció BB'
- 03 14 Secció BB' Cotes
- 03 15 Façana Carrer Coroleu
- 03 16 Façana Pati Interior
- 03 17 Façanes Cotes
- 03 18 Detall Façana Carrer Coroleu
- 03 19 Detalls fotogràfics Façana

10.- Procés d'aixecament de plànols.

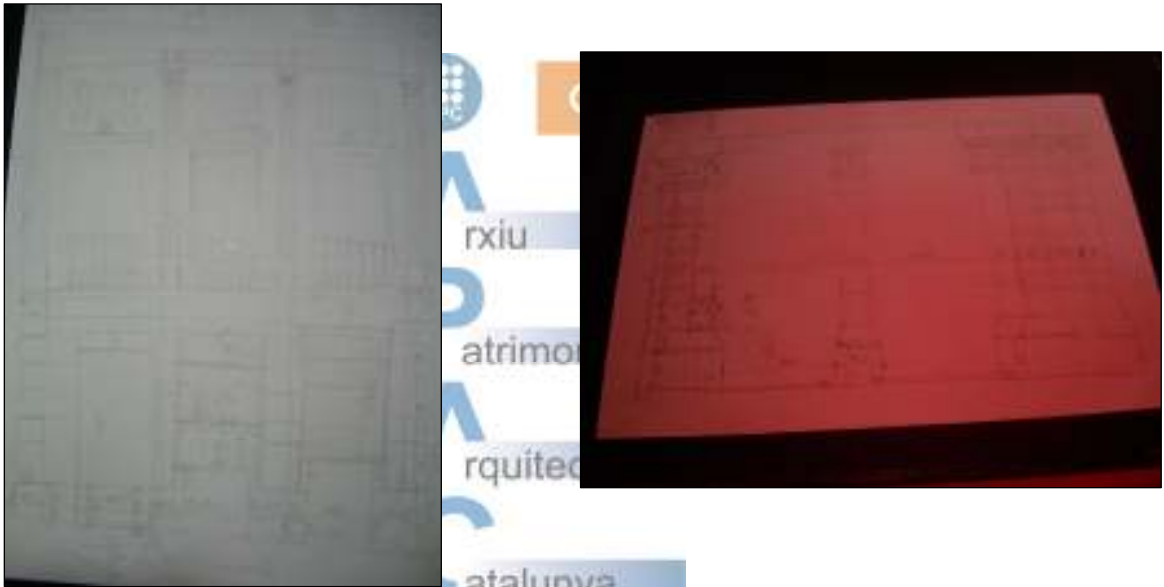
- Introducció.

L'objectiu és fer un estudi sobre aquests tres edificis per tal de fer més propera la riquesa d'estils arquitectònics del barri de Sant Andreu de Palomar, i en aquest cas, de l'estil eclèctic. La part més important serà l'aixecament gràfic de les seves façanes ja que a l'interior no té cap interès d'estil eclèctic, a la majoria dels casos, perquè no s'ha conservat l'estat original.

- Treballs previs a la medicació.

La metodologia a seguir va ser la mateixa als tres edificis.

En primer lloc una visita de reconeixement als edificis, prèvia a això havia demanat els permisos necessaris als propietaris dels edificis, per tal de fer les fotos i el croquis inicials ja que en tots tres casos començava de zero.

Fotografies del croquis inicials per fer els aixecaments

En segon lloc ja vaig començar amb l'aixecament pròpiament dit, utilitzen els estris necessaris (làser, metro, cinta, càmera de fotos) vaig anar a fer l'aixecament sobre els croquis inicials i sobre diferents fotografies. Com són edificis privats ha sigut un llarga feina ja que sempre no estaven dels tots disponibles perquè jo anés trastejant pels diferents espais. He anat combinant feina de camp, presa de dades, amb feina d'Autocad, per poder anar comprovant els possibles errors d'apreciació.

Després de tenir els plànols realitzats, vaig treballar amb molta cura amb els detalls de les façanes.

Per dibuixar els detalls vaig seguir el següents passos:

1. Fer la fotografia d'allò que volia fer el detall, retocar-la si era necessari amb el programa "Photoshop Elements 6.0".

2. Insertar la fotografia al programa AutoCad i escalar-la. Quan ja la tenim, començar a dibuixar sobre la fotografia fins a obtenir el resultat desitjat.

Exemple. (Edifici "El Siglo", detall de façana)

- Eines utilitzades.

He utilitzat una cinta mètrica de 5 metres de llarg, un medidor laser de la casa Leica, model Distot Pro4, i diferents fotografies tant de façanes com d'interior.

Cinta mètrica.

Càmera de fotos.

Medidor laser de Leica, model Distot Pro4.

11.- Reportatge fotogràfic.

Llocs d'interès.

Arxiu Municipal del Districte de Sant Andreu.

Arxiu Contemporani de Barcelona.

Biblioteca Sant Andreu.

Pressa de dades als edificis.

El Siglo.

El Progrés.

La Lira.

12.- Agraïments.

Als propietaris actuals dels tres edificis, per part de "La Lira", al Sr. Enric Capdevila, president de la Societat Coral La Lira, per part de "El Progrés", el seu president, el Sr. Hermenegildo Serrano i per part de "El Siglo" als seus propietaris que prefereixen mantenir el seu anonim, a tots el més gran agraïment per poder entrar molts cops als interiors dels edificis, donar-me informació molt valuosa per poder fer la recerca de dades històriques com tècniques.

Al tècnic d'Urbanisme, el Sr. Carles Casals per la seva ajuda en on poder adreçar-me per buscar informació.

Als treballadors dels arxius visitats, tant el de Sant Andreu com el de Barcelona, per la seva col.laboració en la recerca d'informació.

A Pau Vinyes Roig, historiador del barri de Sant Andreu, per la seva ajuda indirecta, en la elaboració de molts articles d'ajuda històrica pel meu projecte.

Al meu tutor de projecte final de carrera, el Sr. Benet Meca Acosta, per la seva ajuda primordial a l'elaboració d'aquest projecte.

A tos moltes gràcies.

13.- Bibliografia d'interès.

CLAPÉS, Joan. Fulles Històriques de Sant Andreu de Palomar. 2ª. Ed. Barcelona: Grup d'Andreuencs, 1984, 9 vol. (Edició en facsímil, 1931).

FABRÉ, J, HUERTAS, JM. Tots el barris de Barcelona. Vol II. Barcelona: Edicions 62, 1976.

NAVARRO, A. Catalogació del patrimoni de Sant Andreu de Palomar. Barcelona; Col·legi Oficial d'Arquitectes de Barcelona, 1982.

BONAL, Raimon y COSTA, Joan, Sant Andreu del Palomar: del municipi independent al barri actual. Fundació J. Bofill, Barcelona, 1978.

GRUP VERS.ALLES. Manuel Alvarez, Xavier Basiana, Martí Checa, Xavier de la Cruz, Joan Pallarés, Jordi Rabassa, Pau Vinyes. Sant Andreu de Palomar, més que un poble. Primera edició, 20 d'abril de 1998.

VINYES PAU, DE LA CRUZ, XAVIER, BASIANA, XAVIER. Sant Andreu de Palomar i la Sagrera. Com era i com és. Barcelona, 2009.

CHUECA GOITIA, F. Historia de la Arquitectura Occidental. X Eclecticismo. 1986.

IMMACULADA RODRIGUEZ CUNILL. Arquitectura del Siglo XIX. 5/6. ISBN 84-9714-009-5.

14.- Contigut del Cd.

- Portada en format PDF
- Memòria amb caratula en format PDF.
- Planols del projecte en format PDF.
- Coberta posterior en format PDF.

15.- Annexe nº1 Planols del Projecte.

